

С. В. Козловський,

д. е. н., професор, Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0707-4996>

В. В. Скомаровський,

аспірант, Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3724-6664>

Ю. В. Солоненко,

к. е. н., доцент, Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1696-2151>

Ю. С. Довгалик,

студент, Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-1955-0140>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.9.78

ОЦІНКА СТІЙКОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

S. Kozlovskiy,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia

V. Skomarovsky,

Postgraduate student, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia

Y. Solonenko,

PhD in Economics, Associate Professor, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia

Y. Dovhaliuk,

Student, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia

ASSESSING THE SUSTAINABILITY OF UKRAINE'S ECONOMIC DEVELOPMENT IN TIMES OF WAR

Сучасні умови, в яких знаходиться економіка України характеризуються значним рівнем нестабільності та високим рівнем ризиків, що пов'язані з воєнним станом, який має вплив на всі сфери господарського життя країни, зокрема на промисловість, енергетику, інфраструктуру та торгівлю тощо. Питання забезпечення стійкості економічного розвитку країни є вкрай важливим в умовах війни. Економічна стійкість характеризує стан, за якого країна зберігає можливість продовжувати своє функціонування та забезпечувати розвиток незалежно від впливу зовнішніх та внутрішніх факторів. Метою статті є дослідження рівня стійкості економічного розвитку України в умовах повномасштабної війни та визначення основних внутрішніх і зовнішніх факторів, що впливають на економічну стабільність країни. Стаття має на меті формулювання практичних рекомендацій щодо зміцнення економічної стійкості в період воєнного стану та на етапі післявоєнного відновлення. Забезпечення економічної стійкості в умовах війни є важливим елементом економічної безпеки країни. У статті розглянуто динаміку ключових макроекономічних показників України в умовах повномасштабного вторгнення, досліджено трансформаційні процеси в економіці та визначено основні ризики, що мають значний вплив на розвиток стійкості економіки країни. За результати дослідження встановлено, що внаслідок початку повномасштабного вторгнення, економіка України зазнала значних трансформаційних процесів. Макроекономічні показники загалом показують негативні тенденції, в тому числі зниження ВВП,

зростання рівня інфляції вище нормального рівня, збільшення дефіциту бюджету та суттєве зростання державного боргу, що супроводжується посиленням залежності української економіки від зовнішнього фінансування. У результаті проведеного дослідження запропоновано низку рекомендацій щодо підвищення рівня економічної стійкості України в умовах війни, зокрема через розвиток інфраструктури, підтримку малого та середнього підприємництва, а також забезпечення ефективного процесу післявоєнного відновлення та євроінтеграції.

The current conditions in which Ukraine's economy operates are marked by a high level of instability and significant risks associated with the state of war, which affects all sectors of the country's economic life, including industry, energy, infrastructure, trade, and others. Ensuring the resilience of the country's economic development is of critical importance during wartime. Economic resilience refers to a state in which a country retains the ability to continue functioning and to support development regardless of external and internal influences. The purpose of this article is to examine the level of resilience of Ukraine's economic development under conditions of full-scale war and to identify the main internal and external factors affecting the country's economic stability. The article aims to formulate practical recommendations for strengthening economic resilience during martial law and in the post-war recovery period. Ensuring economic resilience in wartime is a vital component of the country's economic security. This study examines the dynamics of Ukraine's key macroeconomic indicators under conditions of full-scale invasion, explores the transformational processes within the economy, and identifies the main risks that significantly impact the development of the country's economic resilience. The research results show that, as a result of the onset of the full-scale invasion, Ukraine's economy has undergone significant transformations. Overall, macroeconomic indicators reflect negative trends, including a decline in GDP, an inflation rate exceeding normal levels, a growing budget deficit, and a sharp increase in public debt, accompanied by a rising dependence of the Ukrainian economy on external financial support. Based on the research findings, a number of recommendations are proposed to enhance Ukraine's economic resilience under wartime conditions, particularly through infrastructure development, support for small and medium-sized enterprises, and the implementation of an effective post-war recovery process and European integration.

Ключові слова: стійкість економічного розвитку, післявоєнне відновлення, макроекономічні показники, економіка України, війна.

Key words: sustainability of economic development, post-war recovery, macroeconomic indicators, Ukrainian economy, war.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Повномасштабне військове вторгнення Росії в Україну призвело до значних змін в економічній ситуації країни. Відбувся ряд значних зрушень та дестабілізація економічної ситуації: зростання рівня інфляції та значне падіння ВВП, зростання дефіциту бюджету та посилення залежності від міжнародної фінансової допомоги, зростання державного боргу країни, мілітаризація економіки, втрата суттєвої частини виробничих потужностей, руйнування енергетичної інфраструктури, порушення логістичних ланцюгів постачання, зміни в структурі експортно-імпорتنих операцій, зростання інвестиційних ризиків та ін. Ще одним із факторів, що має негативний вплив на економіку країни є втрата людського капіталу внаслідок мобілізації та міграції населення всередині країни та за її межі [1].

Тому існує необхідність пошуку шляхів забезпечення стійкого розвитку економіки країни в умовах невизначеності та суттєвого впливу зовнішніх та внутрішніх загроз. Питання стійкості економічного розвитку є важ-

ливим в розрізі забезпечення ефективного функціонування національної економіки, формування передумов для післявоєнного відновлення та євроінтеграції.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженням стійкості економічного розвитку України займається чимало економістів, оскільки дане питання є вкрай важливим для зростання економіки країни.

Голова правління Інституту економічних досліджень та політичних консультацій Ігор Бураковський здійснив дослідження економічної стійкості та перспектив розвитку економіки України в умовах війни, де визначив, що питання економічної стійкості необхідно визначати в короткостроковому та середньостроковому форматі, оскільки воно є ключовим елементом для переходу до економічного відновлення [2].

Юрій Городніченко, професор Університету Каліфорнії Берклі вважає, що для побудови моделі еконо-

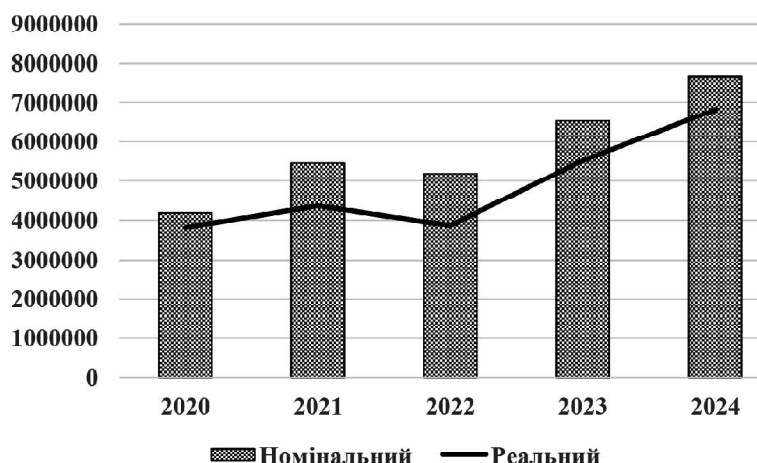

Рис. 1. Динаміка зміни ВВП у 2020–2024 рр., млн грн

Джерело: [4].

мічної стійкості України необхідно ефективно використовувати наявні ресурси та працювати над макропропозицією, боротись із безробіттям. Ринковий механізм та дерегуляція, на думку науковця є інструментами, що матимуть позитивний вплив на пропозицію і допомогатимуть збільшувати зростання економіки [3].

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження рівня стійкості економічного розвитку України в умовах повномасштабної війни та визначення основних внутрішніх і зовнішніх факторів, що впливають на економічну стабільність країни. Стаття має на меті формулювання практичних рекомендацій щодо зміцнення економічної стійкості в період воєнного стану та на етапі післявоєнного відновлення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сучасний етап функціонування економіки України проходить в умовах безпрецедентних викликів, спричинених повномасштабною війною. Ситуація вимагає ґрунтовного аналізу, оцінки динаміки макроекономічних показників, а також виявлення чинників, що формують стійкість економічного розвитку держави.

Важливим показником, що характеризує ринкову вартість вироблених товарів та послуг в країні є значення внутрішнього валового продукту (ВВП)

[9]. Визначення динаміки зміни ВВП дає змогу оцінити реальний стан економіки України в умовах війни, виявити масштаби спаду економічної активності.

Аналізуючи діаграму (рис. 1), можемо зробити висновки щодо динаміки зміни ВВП у 2020–2024 рр. У даний період динаміка номінального та реального ВВП України демонструє значні коливання. У 2021 році спостерігалось помітне економічне зростання: номінальний ВВП зріс на понад 30%, а реальний — на 14,3%. Однак у 2022 році, внаслідок початку повномасштабної війни, відбулось скорочення ВВП: номінального — майже на 5%, реального — на 11,4%. У 2023 році реальний ВВП зріс на 42,8%, що свідчить про адаптацію до умов війни. У 2024 році позитивна динаміка зберігається: реальний ВВП зріс ще на 23,6% і перевищив довоєнний рівень 2021 року на понад 56%. Така тенденція є свідченням відносної стійкості національної економіки, проте важливо враховувати інші макроекономічні показники, що можуть характеризувати стійкість економіки.

Темпи зростання рівня інфляції є важливим показником макроекономічної стабільності, оскільки у воєнний період контроль над рівнем інфляції є ключовим фактором забезпечення економічної безпеки країни та збереження функціональності економічної системи загалом.

Попри відносну стабілізацію рівня інфляції у 2023 році, у 2024 році рівень інфляції пришвидшився до

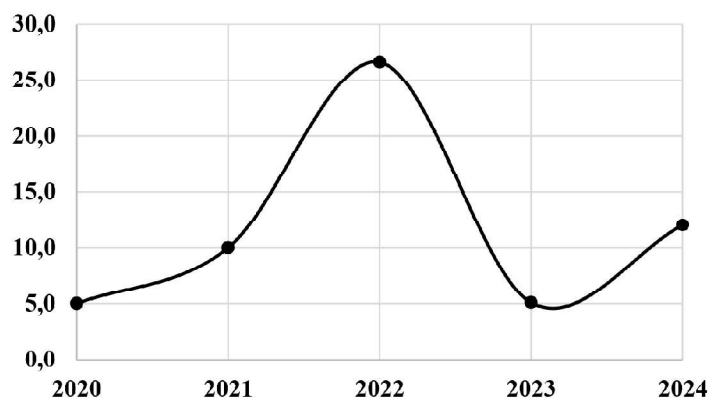

Рис. 2. Рівень інфляції (у річному вимірі) у період 2020–2024 рр., %

Джерело: [4].

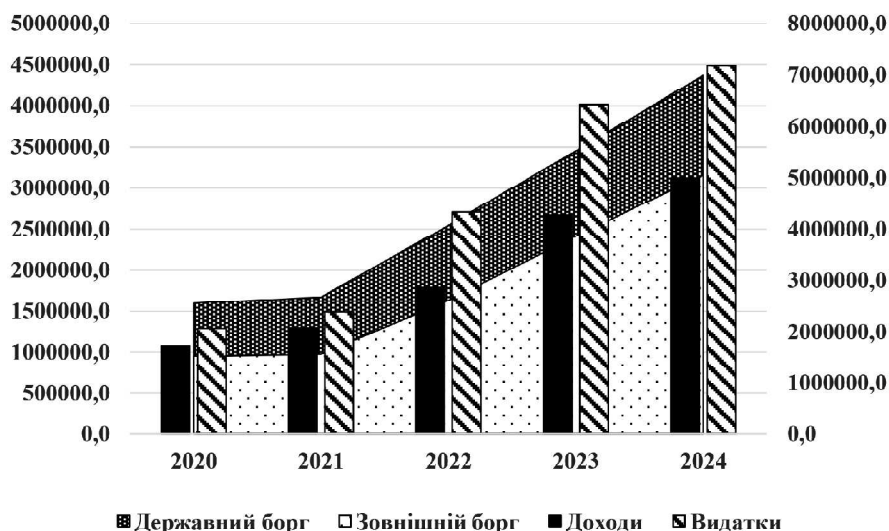

Рис. 3. Структура дефіциту бюджету та державного боргу України у період 2020—2024 рр., млн грн

Джерело: [7].

12,0% у річному вимірі, що пояснюється значним збільшенням вартості продуктів харчування на тлі зменшення врожайності. Проте, також суттєвий вплив на рівень інфляції має посилення цінового тиску у зв'язку з зростанням податкового навантаження на бізнес, збільшенням витрат на енергоносії та оплату праці [5].

Інфляційні процеси тісно взаємопов'язані із зростанням дефіциту бюджету України, що виникає у ситуації, коли витрати бюджету перевищують доходи. Зростання дефіциту бюджету під час війни пояснюється не лише інфляцією, але і спадом виробництва, зростанням його собівартості, необхідністю в забезпеченні національної безпеки. В умовах війни, дефіцит бюджету фінансується за рахунок зовнішніх запозичень [10, 11].

Наслідком зростання чистих запозичень є стрімке збільшення державного боргу. Рівень державного боргу є важливим індикатором фінансової стійкості країни, особливо в умовах війни. Надмірне зростання боргового навантаження обмежує можливість фінансування розвитку, створення соціальних програм та інших проєктів [6]. Високий рівень залежності державного бюджету від зовнішніх запозичень посилює уразливість економіки до зовнішніх фінансових ризиків і ускладнює процес післявоєнного відновлення.

Аналіз структури державного боргу та дефіциту бюджету України за 2020—2024 роки (рис. 3) свідчить про різке зростання видатків та їх переважання над доходами, так і дефіциту бюджету після початку повномасштабного вторгнення. Якщо у 2020—2021 рр. дефіцит бюджету залишався відносно контрольованим, то у 2022 році відбулось суттєве зростання, а у 2024 році він перевищив 1,3 трлн грн. Це супроводжувалося суттєвим збільшенням державного боргу, в тому числі зростанням безпосередньо зовнішнього боргу. Така динаміка свідчить про посилення залежності від запозичень і зовнішньої фінансової підтримки, оскільки дефіцит бюджету фінансується здебільшого за рахунок зовнішніх запозичень, що становить

Таблиця 1. Заходи щодо підвищення стійкості економічного розвитку України

Напрямок	Заходи
Боргова політика	Формування домовленостей з міжнародними партнерами щодо процесу реструктуризації боргу з метою зниження боргового навантаження країни.
Залучення інвестицій	Створення сприятливого інвестиційного клімату для зовнішніх та внутрішніх інвесторів, гарантування захисту інвестицій та активне управління ризиками.
Підтримка економічної активності	Формування сприятливого бізнес-середовища за рахунок зменшення податкового тиску на мале та середнє підприємництво, створення пільг для МСП, в тому числі грантові програми для інноваційних проєктів.
Збереження людського капіталу та гарантії безпеки	Інвестування в сфері охорони здоров'я, забезпечення психологічної реабілітації для постраждалих внаслідок війни, створення соціальних програм підтримки населення.

суттєвий ризик для довгострокової економічної стійкості країни [8].

Загалом, можемо зробити висновок, що війна має негативний вплив на стійкість економічного розвитку України та провокує суттєві трансформаційні процеси в макроекономічному середовищі. Процес адаптації економіки в стані війни відбувається вкрай повільно і характеризується нестабільністю і високим рівнем залежності від міжнародних донорів. Тому необхідно окреслити стратегію посилення економічної стійкості, що дозволить забезпечити основу для сталого післявоєнного відновлення.

Основними напрямками стратегії підвищення економічної стійкості країни має стати фінансова стабілізація, зменшення дефіциту бюджету, залучення інвестицій, поступова реструктуризація державного боргу, підтримка та активізація внутрішнього виробництва та покращення бізнес-середовища. Не менш важливим в розрізі стабілізації економічного становища є людський капітал, оскільки міграційні процеси з початку війни призвели до втрати значної частини трудових ресурсів.

У таблиці 1 представлено ряд заходів для покращення стійкості економіки України. Важливо забезпечувати стимулювання розвитку за всіма зазначеними напрямками та вживати заходи щодо стабілізації та покращення макроекономічних показників.

ВИСНОВОК

Отже, за результати дослідження встановлено, що внаслідок початку повномасштабного вторгнення, економіка України зазнала значних трансформаційних процесів. Макроекономічні показники загалом показують негативні тенденції, в тому числі зниження ВВП, зростання рівня інфляції вище нормального рівня, збільшення дефіциту бюджету та суттєве зростання державного боргу, що супроводжується посиленням залежності української економіки від зовнішнього фінансування.

Для забезпечення економічної стійкості в умовах війни та створення підґрунтя для початку післявоєнного відновлення, важливим є реалізація комплексу заходів, що включають посилення фінансової стабільності, розвиток людського капіталу, стимулювання інновацій та підтримку МСП. Необхідно забезпечувати систему управління ризиками і посилювати державну підтримку критично-важливих галузей економіки країни. Процеси відновлення економічної стабільності та забезпечення розвитку України має будуватись відповідно до принципів сталого розвитку, враховуючи фокус на євроінтеграцію, зберігати цінності прозорості та соціальної відповідальності. Така система дозволить не лише подолати наслідки війни, але і забезпечити конкурентоспроможність української економіки у майбутньому.

Література:

1. Базилук Я., Власенко Р., Власюк О. та ін. Економічна безпека України в умовах високих воєнних ризиків та глобальної нестабільності. Київ: НІСД. 2025. 104 с. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2025.03> (дата звернення 10.04.2025).
2. Реанімаційний пакет реформ: Економічна стійкість та інші пріоритети економіки України. URL: <https://rpr.org.ua/news/ekonomichna-stiykist-ta-inshi-priorytety-ekonomiky-ukrainy/> (дата звернення 10.04.2025).
3. Ціна держави: Пошук моделі економічної стійкості в умовах війни. URL: <https://cost.ua/poshuk-modeli-ekonomichnoyi-stijkosti-v-umovah-vijny/> (дата звернення 10.04.2025).
4. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 14.04.2025).
5. Національний банк України: Коментар національного банку щодо рівня інфляції у 2024 році. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-rivnya-inflyatsiyi-u-2024-rotsi> (дата звернення 14.04.2025).
6. Єпіфанов А., Д'яконова І., Сало І. Бюджет України: монографія. Суми: ДВНЗ "УАБС НБУ", 2010. 201 с.
7. Мінфін. URL: <https://minfin.com.ua/> (дата звернення 14.04.2025).
8. Як війна змінила бюджет України. URL: <https://finclub.net/infographica/yak-viina-zminyala-biudzhets-ukrainy.html> (дата звернення 15.04.2025).

9. Kozlovskiy, S., Petrunenko, I., Baidala, V., Myronchuk, V., Kulinich, T. (2021). Assessment of public welfare in Ukraine in the context of the COVID-19 pandemic and economy digitalization. Problems and Perspectives in Management. Vol. 19 (1), pp. 416—431.

10. Козловський С. В. Роль стратегічного економічного потенціалу в управлінні факторами розвитку сучасних економічних систем. Економіка та держава. 2010. № 2. С. 55—58.

11. Козловський С. В., Мазур Г. Ф. Забезпечення стійкості сучасної економічної системи основа економічного розвитку держави. Інвестиції: практика та досвід. 2017, № 1. С. 5—12.

References:

1. Bazylyuk, Y., Vlasenko, R. and Vlasjuk, O. (2025), Ekonomichna bezpeka Ukrainy v umovakh vysokykh voiennykh ryzykiv ta hlobal'noi nestabil'nosti [Economic Security of Ukraine in the Context of High Military Risks and Global Instability], NISS, Kyiv, Ukraine. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2025.03>
2. Reanimation package of reforms (2024), "Economic sustainability and other priorities of the Ukrainian economy", available at: <https://rpr.org.ua/news/ekonomichna-stiykist-ta-inshi-priorytety-ekonomiky-ukrainy/> (Accessed 10 April, 2025).
3. The price of the state (2024), "Searching for a model of economic resilience in times of war", available at: <https://cost.ua/poshuk-modeli-ekonomichnoyi-stijkosti-v-umovah-vijny/> (Accessed 10 April, 2025).
4. State Statistics Service of Ukraine (2025), available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 14 April, 2025).
5. National Bank of Ukraine (2025), "Commentary of the National Bank on the inflation rate in 2024", available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-rivnya-inflyatsiyi-u-2024-rotsi> (Accessed 14 April, 2025).
6. Epifanov, A., Dyakonova, I. and Salo, I. (2010), Biudzhets Ukrainy [Budget of Ukraine], SHEI "UABS NBU", Sumy, Ukraine.
7. Ministry of Finance (2025), available at: <https://minfin.com.ua/> (Accessed 14 April, 2025).
8. Sadovnychyj, V. (2023), "How the war changed the budget of Ukraine", available at: <https://finclub.net/infographica/yak-viina-zminyala-biudzhets-ukrainy.html> (Accessed 15 April, 2025).
9. Kozlovskiy, S. Petrunenko, I., Baidala, V., Myronchuk, V. and Kulinich, T. (2021), "Assessment of public welfare in Ukraine in the context of the COVID-19 pandemic and economy digitalization", Problems and Perspectives in Management, vol. 19 (1), pp. 416—431.
10. Kozlovskiy, S.V. (2010), "The role of strategic economic potential in managing the factors of development of modern economic systems", Ekonomika ta derzhava, vol. 2, pp. 55—58.
11. Kozlovskiy, S. and Mazur, G. (2017), "Ensuring the sustainability of modern economic system — the basis economic development", Investytsiyi: praktyka ta dosvid, vol. 1, pp. 5—12.

Стаття надійшла до редакції 21.04.2025 р.